

KATONA IMRE EMLÉKEZETE

BORI IMRE

Barátunkat, segítönket, oktatónkat, általában munkatársunkat gyászoljuk, amikor hírét vesszük, hogy hetvenkilenc éves korában, 2001. május 21-én meghalt Katona Imre. Írjuk ide a kapott gyászjelentés alapján, hogy 1921. október 18-án Csongrádon született, mert a *Néprajzi Lexikon* életét és művét összefoglaló címszava és Lábadi Károly *Drávaszög ábécéje* (Eszék–Budapest, 1996) csak a születési évét jegyzi Katona Imrének.

A legsokoldalúbb magyar folkloristák egyike 1942-ben már eljegyzett munkatársa volt a néprajztudománynak, s engem első vállalkozása, az 1942-ben Kopácson gyűjtött, majd 1947-ben Budapesten *Csalóka Péter* címen kiadott kopácsi mesegyűjteménye ösztönzött, hogy keressem vele a kapcsolatot, és kérjem fel az újvidéki Forum Könyvkiadó Hagyományaink című sorozatának egyes kötetei előkészítésére. Ennek volt az eredménye, hogy 1972-ben *Sárkányölő ikertestvérek* címmel kiadhattuk a *Csalóka Péter* meseanyagát gazdagságban meghaladó terjedelemben. Nekem szóló dedikációja megtisztelő elismerés volt: „Bori Imrének, könyvem szigorú, de eredményes bábájának a további együttműködés reményében, köszönettel.” S valóban, kézenfekvő volt, hogy amikor Borbély Mihály meséinek kiadását terveztük, a Kálmány Lajos 1914-ben kiadott Borbély Mihály mesélte szövegek gondozására, jegyzetelésére őt kérjük fel. Nem csupán példás munkát végzett, hanem érvényre juttatta beszerzőképességét is, amikor megbízta a Budapesten néprajzi tanulmányait folytató Beszédes Valériát, hogy végezzen utógyűjtést, és örökítse meg Borbély Mihály gyermekeinek meséit. *Pingált szobák* a címe ennek a kiadásnak a Hagyományaink hetedik köteteként 1976-ban. Már e két kötetrel is beírta nevét hazai folklórkutatásaink történetébe, de tovább menve az emlékezet útján, fel kell említenünk azt a segítséget, amit a Hungarológiai Intézet

munkatársa, Tóth Ferenc kapott tőle bölcsészdoktori értekezése elkészítése során, s *Az észak-bánáti népballadák élete* című 1975-ös művet ketten jegyezték.

Katona Imre majdnem rendszeresen jelentkezett a *Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeinek*, illetve a *Hungarológiai Közlemények* szerkesztőinél elsősorban az 1970-es években. 1971-ben a *Közlemények* hetedik számában Tripolsky Gézával adja közre *Három magyar népballada vajdasági változata* címen a *Közműves Kelemen*, a *Fia-rabolta anya* és a *Farkas Julcsa* balladákkal kapcsolatos észrevételeiket, majd egy általánosabb érdekű tanulmány után (*Fokozás és „lefokozás” a magyar népköltészetben*) 1974-ben terjedelmes tanulmányban számolt be észak-bánáti felderítő gyűjtéséről *Jeles napok és ünnepi szokások maradványai Észak-Bánátban* címmel, méghozzá olyan módon, hogy a Tóth Ferencsel együtt végzett kutatómunkájuknak a Szent Iván napjára vonatkozó adataikat Dömötör Teklának adták át, írja ő meg az erről szóló tanulmányt! Összefoglaló igényű a műfajváltások törvényszerűségeit nyomozó tanulmánya *A magyar halottas énekköltészet tiszta és átmeneti műfajai* címen 1978-ban. Itt állapította meg, hogy a halottsirató „máig az egyik legrégebbi énektípus”. A magyar népköltészet törvényszerűségeit nyomozta *Népköltészetünk művészi stílusa és stíluskorszakai* címen (a *Közlemények* 42–43. számában 1980-ban), s itt több bevett, de vitatható állításra mutatott, jelezve például, hogy a népköltészet természeti képpel kezdődő sorai csak a XIX. században terjedtek el.

Kutatásai során két olyan szövegről is hírt adott, amely bennünket közelebbről érdekelhetett. Boldogan újságolta, hogy a legrégebbi magyar bordal nyomára talált, s írta meg *Vetus illa cantinela* címen (*Közlemények*, 1977. 32. szám) „ama régi dal” ismertetését arról, hogy a gyermekdallá vált vers kortársa a „Bátya, bátya, mely az út Becskerekére...” kezdetű becsei feljegyzésnek:

*Hozd el, gazda, hozd el
Az Szerémnek borát!
Ha nincsen is pénzem,
Vagyon emberségem...*

A *Híd*-ban pedig (1979. 1.) a *Kopácsi daloskönyv* megőrizte *Császár tömlőcéből szabadult úrfiak* című széphistóriára hívta fel a figyelmet, lévén a *Szilágyi és Hajmási* című, a Szendrői Névtelen szerzeményeként emlegetett vers változata, s bizonygatta, hogy a versben emlegetett Szendrő vagy Smederevo vagy az immár elpusztult verőcei Szombat (hely) lehetett.

Az ismét a Drávaszög népelete felé forduló figyelmének természetesen számtalan jelét találjuk: az együttműködésre mindig kész Katona Imre Lábadi Károllyal gyűjtött és publikált. S akárcsak a megelőző évtizedek tudományos

kooperációi, a Lábadi Károllyal létesített is termékeny és hasznos volt. Még maga jegyezte a *Lábánál holdvilág, fejénél aranyág* című, a szállást kereső istenségek egy kései emlékeről Baranyában témáját feldolgozó tanulmányát (*Hungarológiai Közlemények*, 1981. 46–47. szám), majd hozzáálltak a Drávaszög magyar népi szövegemlékeinek kiadásához: a népballadákat *Erdők, mezők, vad ligetek* címen a Forum adta ki Újvidéken 1980-ban, a népi mondókákat *Szedem szép rózsámat* címen ismét az újvidéki Forum kiadásában jelentette meg 1992-ben, s kettejük munkája a Csöbrös István kopácsi énekeskönyvének sajtó alá rendezése, amely *Egy szép dologrul én emlékezem* címen jelent meg ugyan-csak a Forum kiadásában 1993-ban, immár vérzivataros időkben!

Az egyetemes magyar néprajztudomány majd számba veszi Katona Imre sokirányú munkásságának minden szegmentumát. A nekünk nyújtott segítséget azonban a mi kötelességünk megköszönni és számon tartani, s nem feledni, mit segítségként nekünk adott. A Magyar Néprajzi Társaság és a budapesti egyetem Folklór Tanszéke gyászjelentésének háromsoros idézetét mi is búcsúnk végére írjuk:

„*Mezőn mennyi fűszál mind pennaszál volna,
Fán amennyi levél mind papiros volna,
Bánatunk leírni annak is sok volna.*”